

mechanism that shape and regulate the activities of business entities and organization relations are considered. The three levels of the formation of organizational and economic mechanism are defined, components of each are described. The need for cooperation at all levels of organizational and economic mechanism to ensure the most efficient functioning of vegetable market are identified.

Key words: *organizational and economic mechanism, vegetable market, economic mechanism, organizational mechanism.*

УДК 331.5.009.12-055.2

Лаврук Н.А.,
аспірант кафедри економіки підприємств
і соціально-трудоу відносин,
Подільський державний аграрно-технічний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЖІНОК НА РИНКУ ПРАЦІ

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання аграрних підприємств ставлять підвищені вимоги до розвитку економічних відносин при формуванні фіксованого ринку праці. Тривалість економічних кризових явищ і розширення границь кризи праці стали основною причиною спаду сільськогосподарського виробництва практично в усіх його галузях. Під час проведення економічних реформ найбільш вразливою частиною сільського населення виявилися жінки. В результаті з виробництва була вивільнена значна частина працівниць, які поповнили число безробітних на ринку робочої сили.

Актуальність існуючої проблеми спонукає до проведення більш поглибленого дослідження і розробки системи дієвих заходів, які б враховували всі конкурентні переваги вивільнених жінок і забезпечили підвищення їх конкурентоспроможності на фіксованому і стихійному ринках праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів формування і використання жіночих трудових ресурсів та їх становища на ринку праці ґрунтуються на положеннях, викладених у працях відомих вчених-економістів: І. К. Бондар, Д. П. Богині, О. А. Бугуцького, Т. І. Зіновчук, Ю. М. Краснова, Г. І. Купалової, В. І. Лишиленка, Е. М. Лібанової, М. К. Орлатого, П. Т. Саблука, К. І. Якуби та ін. Разом з цим, ряд теоретичних і практичних аспектів цієї багатогранної проблеми залишаються ще недостатньо вивченими і потребують більш поглибленого дослідження.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є обґрунтування структури і динаміки зайнятості жінок в сільськогосподарському виробництві та визначення шляхів підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні перетворення в аграрному секторі економіки Хмельницької області, розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів змінили відносини зайнятості сільського населення, інтенсифікували процес руху робочої сили, посилили диспропорції на ринку праці. Місце жінки на ринку праці є однією з найболючіших проблем, з якою вони зіткнулися в період реформування сільськогосподарських підприємств.

У даний час в області спостерігається ситуація, коли зменшується число працездатного сільського населення (табл.1), а обсяги виробництва сільськогосподарської продукції зростають децю швидше, ніж чисельність робочих місць для жінок.

Все це є основою одного із головних принципів науково-технічного прогресу, який полягає у прискоренні економічного зростання виробництва за рахунок впровадження засобів новітніх технологій з одночасним позбавленням багатьох жінок робочих місць. У цей же час, при значному зменшенні чисельності сільського жіночого населення, збільшується розрив між сукупним попитом на працю жінок і сукупною пропозицією робочих місць.

Проведені дослідження показали, що до цих пір існує протиріччя, яке склалося в ринкових умовах господарювання у сфері використання праці жінок. Воно полягає в тому, що ринкова модель і конституційний принцип трудового права дозволяє вільно розвиватися жіночій ініціативі, самостійності і незалежності у виборі форм зайнятості, але в складних умовах ринкових відносин жінки виявляються менш конкурентоспроможними і мало захищеними на ринку праці. Конкурентоспроможність характеризує здатність робочої сили, зокрема жінок, бути більш привабливою для роботодавця, мати кращі якісні характеристики, що відповідають вимогам ринку і аграрному виробництву.

Вивчення питань функціонування ринку праці протягом останніх років показує, що в даний час гостро постала потреба побудови нової стратегії його розвитку. При цьому однією з найбільш важливих проблем на ринку праці є високий рівень безробіття жінок. Зокрема, спостерігається чітка тенденція відокремлення двох ринків праці з витісненням жінок у другий, який є хаотичним і менш

престижним. В результаті спостерігається стійка тенденція значного переважання жінок серед числа безробітних громадян.

Таблиця 1

Динаміка чисельності працездатного сільського населення

Показник	Рік			2011р. у % до 2009р.
	2009	2010	2011	
Сільське населення, тис. осіб	607,8	599,3	592,0	97,4
Частка сільського населення у загальному числі населення, %	45,6	45,2	44,8	-0,8 в.п.
Сільське населення у працездатному віці, тис. осіб	249,9	250,6	236,7	94,7
Частка працездатного населення у загальному числі сільського населення, %:				
чоловіки	51,3	51,4	51,3	0 в.п.
жінки	43,4	43,9	44,4	1 в.п.
Чисельність найманих працівників, зайнятих у сільському господарстві, тис. осіб	20,9	18,6	19,7	94,3
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманого працівника, грн.	1048,42	1317,31	1763,06	168,16

Джерело : [5, с. 116 ; 7, с. 229-282]

Жіноче безробіття є одним з найбільш поширених видів безробіття, яке виникає за рахунок меншої конкурентоздатності жінок на ринку праці. У цей же час жінки несуть на собі більший, ніж чоловіки, соціальний вантаж (декретні відпустки, лікарняні по догляду за дітьми, відвідування дітей дошкільних закладів, навчання і виховання дітей та ін.), хоча за принципом справедливості чоловіки і жінки повинні мати рівний доступ до виконуваної роботи за наймом і при веденні домашнього господарства.

Становище жінок на ринку праці визначається такими чинниками: значними витратами часу, що пов'язано з веденням особистого і домашнього господарства; доглядом за дітьми; прискореними темпами вивільнення жінок з виробництва; набагато більшим, порівняно з чоловіками, навантаженням на одне вільне робоче місце; ускладненням процесу працевлаштування; обмеженими можливостями кар'єрного росту. А тому поліпшення становища жінок на ринку праці є важливою загальнодержавною проблемою, яка потребує розробки і реалізації активної соціальної політики в цій сфері, вдосконалення правових і нормативних актів, які в повній мірі враховували б роль жінки в суспільстві та ефективний розвиток системи її соціального захисту. Всі ці питання знайшли своє відображення у рекомендаціях парламентських слухань «Становище жінок в Україні: реальності та перспективи», в яких окреслюється становище жінок в Україні і зазначається, що тут протягом останніх років однією з гострих проблем залишається безробіття серед працездатного населення, серед якого переважну більшість становлять жінки [6].

В основному зосередження жінок на фіксованому ринку праці зумовлено їх низьким рівнем конкурентоспроможності. Слід зазначити, що рівень освіченості працюючих жінок дещо вищий в порівнянні з чоловіками. Так, серед загального числа зайнятих, що мають вищу освіту, 52,8% становлять жінки. Частка жінок, які мають середню спеціальну освіту серед усіх зайнятих складає 57,5%, однак це не має впливу на їхню конкурентоздатність на ринку праці, оскільки вони, зазвичай, отримують менш престижні й нижче оплачувані посади. Про певну нерівноправність свідчить і незначне залучення жінок з вищою освітою та лідерськими якостями на керівні посади [8, с. 12-13]. Високий освітній рівень жінок обумовлює наявність «жіночого сектора» у сфері суспільного виробництва, до якого відносяться системи охорони здоров'я, освіти і виховання, сфера культури і соціального обслуговування населення.

Зайнятість жінок представляє собою систему соціально-економічних відносин, пов'язаних із забезпеченням їх робочими місцями та участю в суспільно-корисній діяльності [2]. Спостереження показують, що часто жінок витісняють з роботи з причини «повернення в сім'ю», а звільнення з роботи називають «вивільненням». В результаті, сферою жіночої зайнятості стають переважно другорядні, підсобні види праці. Порівняно високий рівень залучення жінок до трудової діяльності обумовлює серед них значний рівень безробіття. Відокремлення проблеми жіночого безробіття викликане тим, що його рівень серед жінок, як правило, вищий в порівнянні з чоловіками і його середнім значенням по області. Зокрема, рівень безробіття жінок в області в 2011р. на 5,1 відсоткових пункти був менший, ніж у 2005р. Але в останні роки більшість безробітних жінок, як правило, не звертається до центрів зайнятості через труднощі працевлаштування, низьку заробітну плату на запропонованих робочих місцях, непрестижні види праці в існуючому тут переліку робіт [5; 7].

Важливим показником, що характеризує стан жінок на ринку праці, є тривалість безробіття. За результатами вибіркового опитування, проведеного у сільськогосподарських підприємствах області у весняно-літній період 2012р., 23,4% сільських жінок відмітили, що тривалість їх безробіття триває майже рік, 31,5% – не працюють два роки, тоді як у 42,7% жінок тривалість безробіття складає до трьох років і більше, а 2,4% селянок не працюють за сімейними обставинами. Такий період є занадто довгим, а тому жінка, яка залишається без роботи тривалий період, втрачає трудові навички, ускладнюється процес її адаптації до нових умов зайнятості, що в кінцевому підсумку призводить до зниження рівня конкурентоспроможності.

Не викликає сумніву той факт, що рівень конкурентоспроможності жінок на ринку праці набагато нижчий, ніж у чоловіків. В зв'язку з цим для сучасного суспільства важливо не тільки виявити причини такого стану речей, але й вирішити питання про доцільність і форми підтримки жінок на ринку праці. Загальновідомо, що державні заходи по зміцненню становища жінок на ринку часто роблять їх непривабливими для роботодавця. Виникає ситуація, коли держава, намагаючись підвищити рівень захисту жінки на ринку праці, занижує реальні можливості її працевлаштування. Найбільш вдалим є такий підхід держави у вирішенні проблем жіночого безробіття, при якому відбувається реальне зростання рівня конкурентоспроможності жінок на ринку праці. Особливо важливими є заходи по підвищенню професійно-кваліфікаційного рівня жінок, надання їм допомоги в оволодінні тими професіями і спеціальностями, які користуються стійким попитом.

Важливо, щоб жінка в сфері праці мала високу самооцінку, усвідомлювала свою значимість для конкретного підприємства, була психологічно готова до виконання тієї трудової діяльності, яка їй найбільше подобається. Вказані та ряд інших заходів подібного роду сприяють зростанню конкурентоспроможності жінок на ринку праці, спонукають роботодавців в першу чергу враховувати такі позитивні якості жіночої робочої сили, як стабільність у виконанні роботи, високий рівень відповідальності і трудової дисципліни, акуратність і точність.

Слід відмітити, що жінка, яка раніше мала високий соціальний статус у суспільстві, в трудовому колективі і вносила вагому частку до сімейного бюджету, виявляється сьогодні у складній економічній, духовно-моральній, психологічній ситуації, відчуваючи сильний стрес наразі втрати роботи. Окрім цього, вона втрачає авторитет як дружина, мати, стає більш залежною, обмежується ступінь і можливість реалізації нею своїх прав і обов'язків.

Жінкам набагато складніше влаштуватись на будь-яку роботу, адже, маючи більш високий освітній рівень в порівнянні з чоловіками, вони в більшості випадків бажають працевлаштуватись відповідно до цього рівня [3]. Дуже часто заперечується той факт, що сьогодні дискримінація жінок на ринку праці не є проблемою. Насправді дискримінація за статевою ознакою характерна як для державного, так і приватного секторів економіки [4]. І це зовсім не означає, що немає робочих місць, або жінки не хочуть працювати. Навпаки, сучасні жінки прагнуть реалізувати свої можливості і здібності на виробництві.

Однак ще до проведення співбесіди з потенційним роботодавцем вони вже зазнають дискримінації, що впливає зі змісту оголошень у засобах масової інформації. Мова йде про безліч оголошень у газетах про прийом на роботу, які одночасно ставлять вимоги щодо віку, статі і навіть зовнішнього вигляду претендента на пропонуване робоче місце. Дуже часто застосовується відбір кадрового складу за статевою ознакою, особливо коли йдеться про високооплачувані та престижні посади.

Слід зазначити, що такі оголошення можна побачити в агенціях працевлаштування або ж у державних центрах зайнятості. Надзвичайно поширеною є практика відмови в прийомі на роботу на підставі сімейного стану та вікових категорій жінки. Зокрема, найбільшої дискримінації при прийомі на роботу зазнають жінки з малими дітьми, незаміжні жінки, і ті, що старше 40 років. При цьому освіта, досвід роботи та професійні якості до уваги практично не беруться.

Дослідження показали, що 51,6% жінок виконують в основному малокваліфіковану і важку фізичну роботу в основних галузях сільськогосподарського виробництва. Окрім цього, роботодавці сприймають жінок, як менш привабливу робочу силу. Вони виходять з міркувань про те, що жінці потрібно поєднувати трудову діяльність з сімейними обов'язками, а тому від неї не варто очікувати зверх трудових зусиль і орієнтацій на кар'єрний ріст. Така поведінка роботодавців, без сумніву, є дискримінаційною. У цей же час жінки, знаючи, що не можуть змагатися з чоловіками, праця яких ціниться значно вище, обирають ті види діяльності, які менш кваліфіковані, а тому вимагають менших трудових затрат.

Отже, на ринку праці діють одночасно дискримінація і механізм самовідбору жінок, які не дозволяють їм займати однакове положення з чоловіками [1]. У зв'язку з цим державна політика має бути спрямована на створення для жінок таких умов життєдіяльності, за яких вони могли б забезпечити собі оптимальні і рівні можливості з чоловіками для реалізації власного потенціалу і розвитку особистості.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідивши окремі напрями механізму державного регулювання ринку праці можна, зробити висновок, що зайнятість жінок повинна регулюватися державою шляхом проведення активної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення їх потреб у добровільному виборі виду трудової діяльності, стимулюванні створення нових робочих

місць і розвитку підприємництва. Для забезпечення раціональної і продуктивної зайнятості жінок та вдосконалення її структури необхідно постійно боротися з жіночим безробіттям; забезпечити подолання дискримінації на ринку праці; надавати допомогу безробітним жінкам, які не мають роботи протягом тривалого періоду часу; покращити систему трудових відносин; усувати кризовий стан у сфері трудової діяльності жінок, сприяти зростанню рівня реальних доходів сільського населення.

Вважаємо, що на сучасному етапі необхідно перейти від пасивної політики, направленої на допомогу держави з безробіття жінок, до активної інвестиційно-інноваційної, що спрямовується на створення престижних робочих місць, їх модернізацію, перепідготовку незайнятого сільського населення за новими навчальними програмами, інтенсивний розвиток аграрного виробництва.

Бібліографічний список

1. Гриньова В. М. Ринок праці: теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку / В. М. Гриньова, В. В. Самойленко // Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 168 с.
2. Дімченко І. Жінки на ринку праці України / І. Дімченко // Праця і заробітня платня. – 1998. – № 6. – 67 с.
3. Лібанова Е. М. Ринок праці : [навч. посібник] / Е. М. Лібанова. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 223 с.
4. Мельник Т. М. Гендерна політика в Україні / Т. М. Мельник. – К., 1999. – 548 с.
5. Праця у Хмельницькій області 2011 : [статистичний збірник] / [За ред. В. В. Скальського]. – Хмельницький, 2012. – 198 с.
6. Про Рекомендації парламентських слухань "Становище жінок в Україні: реалії та перспективи" / Постанова Верховної Ради України від 29 червня 2004 р., № 1904-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст.542
7. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2011 рік / [За ред. В. В. Скальського]. – Хмельницький, 2011. – 424 с.
8. Чубар Л. Право жінок в Україні як об'єкт правового захисту / Л. Чубар // Право України. – 2000. – № 5. – С. 12.

Анотація

Досліджується аграрна праця жінок, яка, на відміну від праці взагалі, має свої особливості, пов'язані з політичною і економічною кризами, нестабільністю розвитку аграрного сектору, складною демографічною ситуацією, звуженням сфер прикладання праці і виникненням на цій основі безробіття, різними організаційними причинами на виробництві, що з'явилися з появою різних форм власності і господарювання. Розроблено практичні рекомендації по покращенню становища жінок на фіксованому ринку аграрної праці. Вважається, що зайнятість жінок повинна регулюватися державою шляхом проведення активної соціально-економічної політики.

Ключові слова: конкурентоспроможність, жінка, праця, безробіття, ринок праці, дискримінація, робоча сила.

Аннотация

Исследуется аграрный труд женщин, который, в отличие от труда вообще, имеет свои особенности, связанные с политическим и экономическим кризисами, нестабильностью развития аграрного сектора, сложной демографической ситуацией, сужением сфер приложения труда и возникновением на этой основе безработицы, различными организационными причинами на производстве, появившиеся с появлением различных форм собственности и хозяйствования. Разработаны практические рекомендации по улучшению положения женщин на фиксированном рынке аграрного труда. Считается, что занятость женщин должна регулироваться государством путем проведения активной социально-экономической политики.

Ключевые слова: конкурентоспособность, женщина, работа, безработица, рынок труда, дискриминация, рабочая сила.

Annotation

We study the agricultural labor of women in general, has its own characteristics related to political and economic crises, instability of the agricultural sector, challenging demographics, narrowing the scope of employment and the emergence of unemployment, on this basis, various organizational factors at work that appeared with the emergence of various forms of ownership and management. Practical recommendations for improving the situation of women in the agricultural labor market fixed. It is believed that women's employment should be regulated by the state through active social and economic policy.

Key words: competitiveness, woman, work, unemployment, labor market discrimination, labor.